

INTERNS: Οι σύγχρονοι δούλοι

24^η Ιουνίου 2014

Το μηδέν είναι τόσο ριζοσπαστικός αριθμός που ο άνθρωπος άργησε πολύ να το ανακαλύψει. Είναι ο μόνος που εξαφανίζει οποιονδήποτε άλλον αριθμό πολλαπλασιάζεται μαζί του. Κι όταν πολλαπλασιαστεί με τον μισθό του εργαζόμενου, κάνει την εμφάνισή της η σύγχρονη μορφή δουλείας, γνωστή κι ως internship.

Οι μαθητευόμενοι τεχνίτες, οι εκπαιδευόμενοι εργαζόμενοι, ακόμα και «μπακαλόγατοι» των ασπρόμαυρων ελληνικών ταινιών, πληρώνονταν. Λίγο, αρκετά λιγότερο από τους εκπαιδευμένους υπαλλήλους, αλλά πάντως πληρώνονταν. Είτε στο φημισμένο γερμανικό σύστημα, που συνδυάζει το επαγγελματικό λύκειο και την εργασία σε συμβεβλημένες εταιρείες, είτε σε λογιστικές εταιρείες του Λονδίνου, οι μαθητευόμενοι, στο τέλος της εβδομάδας, λάμβαναν ένα μικρό κομπόδεμα ικανό να τους καλύψει τα βασικά τους έξοδα.

Από τότε όμως που το χρηματοπιστωτικό σύστημα, περί τα τέλη της δεκαετίας του 1990, «αποσπάστηκε» από την υπόλοιπη οικονομία, και οι μισθοί των στελεχών του εκτοξεύτηκαν στην στρατόσφαιρα, παρατηρούμε το εξής ενδιαφέρον φαινόμενο: Χιλιάδες νέων ανθρώπων, οι περισσότεροι με εξαιρετικές σπουδές, συναθροίζονταν στον «προθάλαμο» του χρηματοπιστωτικού συστήματος – κάπου στην «νεκρά ζώνη» μεταξύ των τραπεζών και της υπόλοιπης οικονομίας. Εκεί, οι μάζες αυτών των νέων περίμεναν υπομονετικά την σειρά τους για το «δικαίωμα» να δουλέψουν «εθελοντικά», άνευ πληρωμής, δίπλα τους «μάγους» των χρηματιστηρίων και της αγοράς χρήματος. Με την ελπίδα ότι, κάποια στιγμή, θα πηδούσαν από τον μηδενικό μισθό των interns στον ωκεανό των εκατομμυρίων δολαρίων που πλήρωνε η Goldman Sachs, η Deutsche Bank, η Barclays τα στελέχη της.

Αν το δει κανείς από πλευράς προσδοκώμενης ωφέλειας (δηλαδή, της πιθανότητας της επιτυχίας σε συνδυασμό με τα εισοδήματα που θα απολάμβαναν σε περίπτωση που το εγχείρημα πετύχαινε), προ του 2008 είχε λογική βάση η προσφορά δωρεάν εργασίας από τις ορδές των νέων επίδοξων μαθητευόμενων «μάγων». Αν όμως το δούμε από την σκοπιά της κοινωνίας στο σύνολό της, επρόκειτο για μια θλιβερή στιγμή στην ιστορία της ανθρωπότητας.

Ό,τι ξεκινά στον κυρίαρχο τομέα επεκτείνεται και στους υπόλοιπους κλάδους μιας οικονομίας. Στον 19^ο αιώνα, οι πρακτικές οργάνωσης των βιομηχανιών επεκτάθηκαν στα γραφεία, στους δημόσιους οργανισμούς, ακόμα και στα νοσοκομεία. Λογικό ήταν ότι, από τότε που ο χρηματοπιστωτικός τομέας κυριάρχησε (για κακή τύχη όλων μας – πλην των τραπεζιτών), οι πρακτικές του εισέβαλαν παντού. Έτσι, η πρακτική της «τζάμπα» εργασίας των εκπαιδευόμενων εργαζόμενων, των λεγόμενων interns, πήδησε από το χρηματοπιστωτικό σύστημα στο Χόλυγουντ, στην διαφήμιση, στον χώρο της

τέχνης και, πολύ σύντομα, παντού. Σήμερα, μια πλειοψηφία νέων εργαζόμενων εισπράτουν τον ριζοσπαστικό μισθό του... μηδενός. Είναι οι σύγχρονοι, μεταμοντέρνοι δούλοι. Η μόνη διαφορά τους από τους δούλους άλλων εποχών είναι ότι διατηρούν το δικαίωμα να «παραιτηθούν», και να επιστρέψουν στην αεργία χάνοντας το δικαίωμα στην ελπίδα μιας πραγματικής πρόσληψης.

Το επιχείρημα υπέρ του internship, της μετανοντέρνα δουλείας, το γνωρίζουμε καλά, καθώς είναι χιλιοειπωμένο: «Οι νέοι αποκτούν εμπειρία, βελτιώνουν το βιογραφικό τους, εκπαιδεύονται, εμπλουτίζουν το ανθρώπινο κεφάλαιό τους και, τελικά, βρίσκουν καλοπληρωμένες θέσεις εργασίες, τόσο που αναπληρώνουν τους αρχικά μηδενικούς τους μισθούς μακροπρόθεσμα.»

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι πολλοί νέοι καταφέρνουν να κάνουν αυτό το όνειρο πραγματικότητα. Όμως, αυτοί είναι όλο και λιγότεροι. Μια συρρικνούμενη μειοψηφία. Όσο ο καιρός περνά, και ο θεσμός του internship επεκτείνεται, η πλειοψηφία των interns καταλήγει στα αζήτητα, στημένες λεμονόκουπες που η επιχειρηματική κοινωνία έχει ξεζουμίσει πριν τις αποπονηθεί. Έτσι, η μεταμοντέρνα δουλεία τείνει προς τα εξής δύο αποτελέσματα: ενισχύει την θέση των γόνων ισχυρών οικογενειών και, παράλληλα, θεσμοθετεί την δυστυχία και την εκμετάλλευση των υπόλοιπων. Κι αν υπάρξουν κάποιες εξαιρέσεις, νέων μη προνομιούχων ανθρώπων που μέσω του internship ανελίσσονται κοινωνικο-οικονομικά, αυτές οι εξαιρέσεις δεν κάνουν τίποτα παραπάνω από το να ενισχύουν την πόλωση και τις διακρίσεις μεταξύ των δύο βασικών κατηγοριών.

Για να δούμε πως ενισχύεται η θέση των γόνων ισχυρών οικογενειών, αρκεί ένα παράδειγμα: Κόρη καλής οικογένειας εξασφαλίζει θέση intern σε ταινία γνωστού αμερικανού σκηνοθέτη με τον οποίο εργάζεται, δωρεάν, στο μοντάζ της τελευταίας του ταινίας. Παιδί με αξιόλογες σπουδές, ιδρώνει πάνω από την μονταζιέρα δεκαπέντε ώρες την ημέρα για μήνες ατελείωτους. Είμαι σίγουρος ότι κάποια στιγμή, θα καταφέρει να κάνει το άλμα από το άμισθο internship σε κανονική δουλειά στο Χόλυγουντ. Δείτε όμως τι σημαίνει αυτό: Σημαίνει δύο πράγματα.

Πρώτον, ότι ένα παιδί του οποίου η οικογένεια δεν έχει τα χρήματα για να το συντηρήσει μήνες πολλούς στην Αμερική (πληρώνοντας ενοίκιο, καθημερινά έξοδα, εισιτήρια, κόστος βίζας κλπ) δεν έχει την δυνατότητα να κάνει αυτή την δουλειά – όσο ταλαντούχο και φιλότιμο κι αν είναι. Το ίδιο και για παιδιά που θέλουν να μείνουν στην Ελλάδα και να δουλέψουν σε τομείς με μικρές πιθανότητες επαγγελματικής επιτυχίας (π.χ. στον χώρο της τέχνης ή της διαφήμισης, ιδίως εν μέσω Κρίσης) όπου όμως οι (λίγοι) επιτυχημένοι ζουν καλά και σχετικά ευχάριστα. Αυτές τις θέσεις το σύστημα internship τις εξασφαλίζει ακόμα πιο αυστηρά απ' ότι στο παρελθόν για τους γόνους των «καλών» οικογενειών.

Δεύτερον, ότι οι εταιρείες του χώρου εθίζονται στο να ελκύουν την δωρεάν εργασία φιλότιμων και ταλαντούχων παιδιών. Κάποιοι ισχυρίζονται ότι ο

μηδενικός μισθός των interns δικαιολογείται επειδή δεν έχουν την εμπειρία να προσφέρουν ανταλλακτική αξία στα «προϊόντα» των επιχειρήσεων. Δεν ισχύει αυτό. Απλά, οι εταιρείες δεν έχουν κανένα κίνητρο να πληρώνουν μισθούς όταν τόσοι ταλαντούχοι νέοι πασχίζουν να δουλέψουν δωρεάν. Έτσι, σιγά-σιγά, οι θέσεις που πληρώνονται αντικαθίστανται από θέσεις interns και, λίγο-λίγο, οι interns υπονομεύουν όχι μόνο τους μεγαλύτερους των συναδέλφων τους αλλά και το ίδιο τους το μέλλον. Είναι ευρέως γνωστό ότι, όσο αυτή η διαδικασία εξελίσσεται, τριαντάρηδες, ακόμα και σαραντάρηδες, αναγκάζονται να αποδέχονται το ένα internship μετά το άλλο, καθώς οι επί μισθώ θέσεις εργασίας ολοένα και εξαφανίζονται.

Βέβαια, για όλα αυτά δεν φταίνε οι νέοι άνθρωποι. Φταίμε εμείς οι μεγαλύτεροι που αποτύχαμε στο να διαφυλάξουμε ως κόρη οφθαλμού την απέχθεια προς την δωρεάν εργασία, κάνοντας τα στραβά μάτια στην επιστροφή της δουλειάς, ντύνοντάς την με τον μανδύα του «εθελοντισμού», της «επένδυσης στο ανθρώπινο κεφάλαιο», του internship. Αυτό που θα έλεγα σε νέους που υπεραμύνονται της νέας καθεστηκυίας τάξης πραγμάτων, και δη του internship, είναι το εξής απλό: Οι επιχειρηματίες γνωρίζουν πάνω από όλα ότι η θετική τιμή σηματοδοτεί αξία. Αν δεν είναι διατεθειμένοι να σας πληρώσουν, έστω και λίγο, τότε σηματοδοτούν ότι δεν σας εκτιμούν. Κι αν θέλετε αποδείξεις, ακούστε αυτό: Πρόσφατη έρευνα της Αμερικανικής Εθνικής Ένωσης Κολεγίων και Εργοδοτών κατέδειξε ότι το 60% των έμμισθων εκπαιδευόμενων προσελήφθησαν από τους εργοδότες τους. Μόνο το 27% των interns είχαν την ίδια τύχη. Κι όταν οι εργοδότες ερωτήθηκαν γιατί αυτή η διάκριση, απάντησαν: «Επειδή όταν πληρώνουμε τους εκπαιδευόμενους, τους εκπαιδεύουμε καλύτερα για να μην πάει χαμένη η επένδυσή μας. Και επειδή τους εκτιμούμε περισσότερο.»